

Szathmáryné mama.

Nemzeti színházunk hírneves művésznője, Szathmáryné, múlt év december havában vált meg a színházról, melynek negyven évig volt egyik büszkesége.

Nem szándékozom és hivatottnak sem érzem magamat arra, hogy e hasábokon Szathmárynéről, a nagy művésznőről mondjak ítéletet, s a „hazai művészet körül szerzett kiváló érdemeit“ méltányoljam. Ez a kritika hivatott embernek kötelessége, ki a magyar kultúra és művészet történelmének lapjain úgy sem fedezhetik meg a Szathmáryné nevével. Oda írta ő azt maga, letörölhetlen betűkkel, saját nemében páratlan művészetével. Amnyit jelentek csak ki tudomásul, hogy művésznőnk színészi pályájának 60-ik évében, mint a nemzeti színháznak 40 éves tagja vonult nyugalomba. Ha semmi egyebet nem tekintünk, már magukban ezek a számok is kell, hogy tiszteletet gerjessenek iránta mindenkiben, kinek fogalma van arról, mit tesz az ily hosszú időn át, törhetlen szívvel, önfeláldozó lelkesedéssel és buzgó kötelességérzettel a színművészet műzsájának szolgálatában állni. Hát még a magyar színművészet műzsájának! . . . a ki oly soká volt meztláb futkosó, rongyokba burkolt, éhező, fázó, lenézett, hajléktalan, mostoha gyermeke a kornak s egyéb viszályokkal küzdő nemzetnek.

A színészi pálya olyan, mint a katonai — hadjárat alkalmával. Folytonos izgalom, örökös felkorbácsolása az érzelmeknek, keblünkben dúló küzdelme a mesterségesen földézett szenvedélyeknek, örömmek úgy, mint fájdalomnak, mely mikor kitör belőlünk, ugyanakkor vele szakad, ha csak parányi része is, de mégis része saját „Én“-ünknek,

és annak a rezgő húsdarabnak, melynek neve szív.

A katonának minden hadjáratban eltöltött éve duplán számít; a színész-

SZATHMÁRYNÉ mint Fülekiné. (Bákirálynő.)

nek, fájdalom, gyakran még egy évet is felére szeretnék redukálni, kivált mikor a háború végén kikapja a „lénung“-ot.

Szathmáryné olyan harcsoa színművészetünknek, hogy az ő 120 éve előtt tisztelettel kell meghajolnunk.

*

Az 1818-ik év február 1-ső napján ajándékozott meg minket az ég Lujza mamával, Rimaszombatban. Atyja: Farkas János, a színészet világában „a szép Farkas“ melléknévvel ismert híres, hős és szerelmes színész volt annak idején Budán, még a Kántor-féle erában. Lujza mama mint egészen kis gyermek árvaságra jutott s olyan korban, mikor más leánykák még a bubával játszanak, ő már maga játszott bubaszerepeket, s mint a társulat gyermekszínésznője, nélkülözést szenvedve, türe, küzködve, kenyeret keresett.

„Kronsteini harcjáték“, „Embergyűlölés és megbánás“, „Fejedelem titkos utazása“, „Krollin öbester“, „Formentériai remete“, „Háládatosság ünnepe“, „Kalabriai haramiák“, „Kettősök“, „Lákostai Timóteus Sebestyén“ stb. stb. című darabokban aratta Lujza mama első színpadi babérait.

Három éves volt, mikor legelőször fölépett. Metastásiának „Abel halála“ című, 1750-ben fordított darabjában játszta az angyalt. Emmyből állott az egész szerep: „Vedd est a füvet; főzsd med tiszta vízben; add be Adámmat és ő meddődül!“

*

Lujza mamának gyermekkorában olyan mély hangja volt, hogy a színészek, a különben is mogorva és nagyon szófukar leánykát, mint valami kuriózumot pénzért beszéltették. Különösen Szentpétery szokta volt a kis Lujzát garassal és cukorral tönni, csak hogy szavát vehesse. S a mint az évek multak, Lujza mamának is kezdett megjönni a szava és ő beszélt, még pedig

ugy, hogy az egész ország közönségének a figyelmét magára vonta. Már 1830-ban, mikor alig mult 12 éves, szerződött a kolozsvári színházhoz gyermek és „ifjonez“ szerepekre, s mint ilyen fölváltva játszott a vidék minden nagyobb városában s kellett általános feltűnést rendkívül éles megfigyelő tehetségével, élénk felfogásával s azzal a meglepő természetességgel, mely apró fogások és fortélyok nélkül, mint az örök igazság, lebilincseli és magával ragadja a nézőt s mely művészi tulajdonsága őt később oly nagygyá, mondhatjuk páratlaná tette.

A gyermekből okos, ügyes és nagyon szép leány lett s 15 éves korában Kilyényi társulatához szerződötték, még pedig elsőrendű drámai szende szerepekre.

1834-ben ment férjhez. Egyik pályatársa, ki maga is jeles színész volt, Szathmáry Dániel vezette oltárhoz. Egy évvel később született fia Károly. Régi jó ismerőse a közönségnek, ki több évig volt a budapesti nemzeti színháznak is tagja, s hol mint kimagasló művész, hol mint igazgató beutazta az egész országot s ma is a vidék jelesei között foglal helyet. Másik fia: Árpád, a színészet világában „Szatyi ur“ néven szintén országsszerte ismeretes. Soká volt a népszínház tagja s elmondhatja magáról, hogy: „a hol valaha magyar színész játszott, ott Szatyit ismerik és szeretik!“

Mind a két fiu örökölte anyjától a művészi tehetséget, a színészi temperamentumot. De azt is elmondhatjuk, hogy ezt a két fiut úgy szerette és szereti Lujza mama, mint nagyon kevés szülő a gyermekét. E tekintetben a mi kedves ünnepeltünk nem színpadi anya, de az a valódi, szülőtteiért küzdő, rajongó, önfeláldozó édes anya, melyet a romlatlan természet magának megalkot, s példányképpül állít fel a többi számára.

1844 ápril havában szerződött Bajza a nemzeti színházhoz az elsőrendű, drámai, fiatal hősnők szerep-körére, s azóta — leszámítva néhány évet, midőn családi tekintetéből teljesen visszavonult a színésztől, — kimagasló tagja volt hazánk első színházának, és hogy mennyire kimagasló s szeretett tagja, arról nem is szólok, beszéljen felőle a színházba járó közönség.

1848-ban az első ágyugolyó, mely Fehér templomnál a magyar haza ellen röptetett, özvegygá tette Lujza mamát. Férje mint önkényes lépett a honvédek seregébe, s lőn a szabadságharc első áldozatává.

Hogy ő maga minő szerepet játszott a szabadságharc alatt, azt nagyon jól tudják ama dicső kor vezéralakjai,

kezdve a legnagyobbakon, egész az ismeretlenekig.

*

1850 márczius havában ment férjhez másodszer Laczkyhoz s ez idő-tájban kezdődik az ő tulajdonképeni szereplése, mint általánosan ismert, nagy művésznő.

„Griseldis“, „Deborah“, „Lecouvreur Adrienne“ stb. akkor divatos szerepeivel Lujza mama valóságos hódító hadjáratot folytat az egész országban. Számítalan emléktárgy, koszoru, vers van birtokában, melyek sokat tudnának regélni e nagy napokról.

Mi, a kik most ismerjük ezt az Isten ajándékozta művésznőt, s látjuk azt az egészséges, ős erőt, mely ma is lüktet minden porczikájában, csak sajnálni tudjuk, hogy nem voltunk akkori művészkedésnek tanui; de míg e fölött sajnálkozunk, fájdalom e részben az ő érdemeit sem tudjuk kellőképen méltányolni. Hogy ez így van, egyrészt sajnálatos, másrészt azonban vigasztaló, s egy újabb, szintén nagyon ritka jó tulajdonságát tünteti föl a nagy aszszonyak.

Hogy melyik ez a ritka és jó tulajdonsága? Megmondom.

Azokat a Griseldiseket, Deborah, Adrienne s egyéb drámai szende és hősnői szerepeket, a nemzeti színháznál Laborfalvy Róza, Prielle Kornélia, Felekyné, végül ma Jászay Mari vették át, részint pedig egészen letűntek a fejlettebb s nagyobb igényeknek megfelelő tartozó színpad repertoírjáról. Ez veszteség Szathmárynéra és csodálatos, éppen e veszteséggel kezdődik az ő tulajdonképeni nagysága. Hogyan? Mert helyes érzeke, szigoru önismerete segítségével megtalálta már jó eleve azt a hidat, mely színészi pályánkon a viszonyok és a kor által előidézett szakadékokat és mélysegeket összeköti, s melyen átlépve a művész — a helyett, hogy megállni volna kénytelen vándor útján, vagy a „megtűrés“ és csak „elnézés“ örvényébe süllyedne, — épp oly biztosan s nagysága teljes glóriájától övezve haladhat tovább, egész ama végső pontig, hol a szerepet a legfőbb rendező veszi ki kezéből, s a játszóit elküldi abba a garderobeba, a-hol minden földi lény kénytelen magát bemaszkirozni.

Szathmáryné a drámai s vigjátéki mamák, az izról-izre magyar háziasszonyok, tisztos matrónák, papushősöket teremtő házi zsarnokok, félelmes anyósok, nevelés vén kisasszonyok oly páratlan személyesítője lett, hogy e tekintetben az ő nagyságát nem közelítette meg senki, s a mely nagyság előtt ma a 60 év előtt tapsoló aggyán épp oly tisztelettel és bámullattal hajlik meg, mint a kor mai gyermeke, ki Lujza mamát csak mint „Mamát“ látta szerepelni.

Megnézték őt a „Tücsök“-ben, mi-

kor F adette anyót játszotta? „Romeó és Julia“ dajkájában? „Tartuffe“ Pernelle asszonyában? A „Tudós nők“-ben? „A fősvény“ Fruzinájában? Hát az eredeti színművek végtelen sora, nem is említve a „Mamát“. Ott van „Fenn az ernyő, nincsen kas“, „Nők az alkotmányban“, „Czifra nyomoruság“ Zenóbiája, „Jóslat“, „Proletárok“ Szabónéja, „Kukli prédikációk“, „Kókai ház“ öreg Dagadó nénije. S a mit a legelső sorban kellett volna említenem: „Idegesek“ Tuffier mamája! De kicsoda repertoárt kellene itt följegyezni, ha minden nagy alakításáról meg akarnék emlékezni?! A kik e szerepek bármelyikében látták Lujza mamát, — azok nem fogják elfelejteni soha.

Gabányi Árpád.

Az ideges muzsikusképviselő.

(Igaz vadásztörténet.)

Nagy és vidám hajtóvadász volt e napokban egy vendégszerető alföldi földesurnál. Kitérő társaság gyűlt ott össze, hogy halomra gyilkolja a környék vadjait. A társaság büszkesége, gyöngye azonban egy képviselő ur volt, ki a fővárosból érkezett, hol mint jeles szónok s mint kitérő muzsikusképviselő.

A kitérő muzsikusképviselő rendszerint gyöngye idegzettél vannak megáldva. Így a képviselő ur is. Az egész napi hajtást mégis vitézül kiálta. Mikor arczát a hűvös reggeli szél csipkedte, fülébe a hajtók közelgő zaja, az ebek szűkülése, elfojtott csaholása hol közelről, hol távolról a puskák ropogása hangzott, szinte azt képzelte, hogy ő a prairiek more, kemény gyermeke, kinek nem a t. ház füledt melege, hanem a szabad puszták szele az éltető eleme.

Az egész napi hajtásra természetesen jó borsos, paprikás eszem-iszom következett, az urasági házban. Itt már a képviselő ur Szikszay szelid étkei és szolid vendégei által elkényeztetett inye, sokalotta a csipős elemet úgy az ételekben, mint különösen a nagy hangon elmondott vadász-adomákban. Az ideges képviselő ur epedve várta azt a pillanatot, mikor valami jó pelyhes ágyban nyugalomra teheti kedves, elcsigázott testét.

A pillanat is elérkezett, — de óh, jaj! A képviselő urat negyedmagával szállásolták be az ispánlak egyik szobácskájába. Négy zsup volt biz ott egymás mellett leterítve a szobapallóra, az az egy azonban, mely az ideges képviselő urnak nyugvóhelyéül volt rendelve, egy párnával és egy dunyhával volt megkényelmesítve.

A három hálópajtás — úgy, a hogy épen voltak — humorizálva dobta le magát a zsupra. Hanem a képviselő ur! Ő kérem megszokta otthon, hogy előbb langyos fürdőt vegyen, éji toalettet

csináljon s arról itt szó se lehetett. Nagy keservesen végre levetkőzött s fekhelyére mászott. Szemét behunyta azzal az elhatározással, hogy most mindjárt elalszik.

Már kezdte Morfeusz ráteríteni csodás fátyolát a képviselő urra. Mély csönd volt. Egyszerre csak elkezd valami a sötétben: „kakuk, kakuk“ — s így tovább tizenegyszer. Az ideges képviselő ur fölugrott s elkezdte keresni a kakukos órát. A ketyegés után menve szerencsésen meg is találta, le is ütötte, pedig csak meg akarta állítani. — No legalább most alhatik.

Morfeusz újra ott lengett nesztelenül a képviselő ur fölött. Most azonban egy szörnyű hangra, mely mélyen a föld alul hallatszott fölfelé törni a felhőkig, messze röppent az álom istene s az ideges képviselő ur ijedten ült föl fekhelyén.

Az istenért, hiszen a jobb szomszéd borzasztón hortyog! A képviselő ur füttyülni kezd, hogy hallgatásra bírja. Semmi eredmény, sőt a balszomszéd versenyre kela jobb szomszédal, de rákezdván a hortyogást a harmadik hálópajtás is, tulharsogja a másik kettőt.

A képviselő ur összeszidja a konczertezőket, de azok a vadászok egészséges, mély álmát alusszák, rá sem hederitenek, míg hortyogásuk folytonosan rezegteti az ablaktáblákat.

— El innen! A képviselő ur fölkapja párnáját, dunyháját és „ismeretlen vándorutnak indul a késő éjszakán.“

A másik szobába ér, hol hatan feküsznek. Itt már idegességét majdnem legyőzi az a bámulat, mely annyi csodálatos hang hallatára, mint a mennyi e hattól álmában kiderül, erőt vesz rajta. Ki vékonyan, ki vastagon, ki gyors, ki lassu tempóban, de mind hortyog jobb ügyre méltó buzgalommal. El innen is!

Az ideges képviselő ur dunyhástól, párnástól tovább tapogat, egy-két, három szobával. Mind tele hortyogókkal, ez iszonyu!

Ki botorkál ideges kinjában az udvarra. Megcsapja a hűvös lég s az első, a mi elfogja egy szörnyű nagy nátha, a második véghetlen respektus a fölébredt kutyák iránt.

Ott áll dunyhájával, párnájával az ajtóban. Künn ugatnak, benn hortyognak. Pedig az udvar másik részén csöndesen és melegen hívogatja az istálló, melynek ajtajából ködpárák szállanak föl a hűvös légbe.

— Anye ni kísértet! — kiáltá most el magát megrezzenve egy kocsislegény, — ki kitéfengett az istállóból, megnézni, hogy mit ugatnak a kutyák, — mikor megpillantá az ideges képviselő urat, a mint a fehér dunyhát csóválgatta a harapós ostromlók felé.

— Ne ijedezz fajankó, hanem verd el inkább ezt a sok veszett állatot,

hadd jussak már az istállóba, — szölt a képviselő ur.

A kocsislegény e fölvilágosításra megtette a kívánt intézkedéseket s az ideges képviselő ur baj nélkül átjutott az istállóba.

— Van-e itt valami ágy-féle?

— Csak van, nagyságos uram.

— Hát balha van-e ben?

— Az is csak akad, mert rajt aludtak a vizslák.

— Vigye el őket az ördög! Tégy nekem ide szénát ebbe az üres jászolba.

— Anye nagyságos uram, nem sértem meg? . . .

— Tökölkő, ott fogok aludni.

Az ideges képviselő ur aztán belevágta magát, párnáját s dunyháját a jászolba. A széna bökte ugyan kicsit kényes tagjait, de hát az öröm, hogy megszabadult a hortyogó kompániából, kezdte lassankint álomba ringatni.

De ez már fátumszerű, ez borzasztó! Megint az a csodálatos hortyogás. Jól hallotta fél álomban is. Elkezdett tompán morogni a jászol alatt, harsogva szált följebb s valahol magasan a szénapadláson diminuendo elveszett.

— Jancsi kitakarodj, ne hortyogj itt a fülemben, mert agyonütlek.

— De nagyságos uram, — felelt a kocsis, mióta itt van, még be se hunytam a szememet, csak úgy ébren bagóztatok.

— Ej te akasztófa, hát ki hortyogott épen most olyan buzgón, hé?

— Hát bizony maga a nagyságos uram; még dicsértem is magamban a tudományát mikor hallottam.

— Mit, én? — ordítá kétségbeesetten az ideges képviselő ur. Hiszen én akkor tönkre ment ember vagyok, nem alhatom soha többé, mert én képtelen vagyok olyan emberrel láhni egy szobában, aki hortyog. Hát még egy ágyban! De hát ragadós betegség ez a hortyogás? Én máskor sohasem hortyogtam.

Az ideges képviselő ur egészen oda volt; hiába próbálta meg az alvást, a jólelkű Jancsi tanácsai szerint, hol így, hol amugy fekve, mert alig szunyadt el kissé, a saját hatalmas hortyogása újból és újból fölveré.

Soha sem ért még ilyen hosszú éjet, mint mikor reményvesztetten üldögélt ott a sötét istálló szűk jászolában. Az a reggel sehogy sem akart jönni. Halálisan fáradt és álmos volt s e mellett nemcsak hogy aludni nem tudott, de orra még ébren is megtagadta a szolgálatot. Iszonyu nagy náthát plántált be abba a hajtóvadász, meg az éji kísértetjárás; — biz az orr nem szelelt. Lassankint aztán arra is rájött ott a jászolban való filozofálás között az ideges képviselő ur, hogy hortyogásának is a nátha, a bedugult orr az oka. Azt is kispekülte szegény, hogy egy nátha legkevesebb öt napig tartván, ő ugyancsak emnyi napig nem fog

az alvás dicső élvezetében részesülhetni.

Végre egy örökkévalóság után reggel lett. A vig vadászok fölülülve a csöndes éjszakai nyugalomban vigan, dalolva, tréfálva, nevetve jöttek mentek, mozdóztak, kutyát aportiroztattak s e bevezető komóciók után, sáskamódra estek neki a pompás vadász-reggelinek. Előkászolódott a társaság gyöngye, büszkesége, az ideges képviselő ur is. Lába ingott, szeme be volt esve, hangja rekedten susogott, szóval igen szomorú figurát csinált. Herbatéát és doktort kért. Megkapta, de tekintélye oda lett. Ezer élezcet csináltak hamarosan szegény ideges beteg rovására. Pakolt is szegény képviselő ur még az nap s jött vissza a legközelebbi vonattal Budapestre, hova félholtan érkezett meg.

Egyébként még mindig betege annak a hortyogós éjnek. Három orvos kezeli. Orra már kitisztult annyira a mennyire, de idegrendszere még mindig nagyon meg van támadva. Nincs is rá remény, hogy néhány hónál előbb helyreálljon.

Mindezek után pedig ne tessék csudákozni azon, hogy egy igen jeles fiatal képviselő, ki különben kitünő muzsikus, nem fog részt venni a közigazgatási vitában.

Andronikus.

A Habsburg-Lothringeni ház törzsfészkei.

(Nancy és Habsburg.)

Gyakori utazásaimban nagy előszertettel keresem fel ama helyeket, melyek némi összefüggésben állanak hazánk történetével. Így tettem most is. Fölkerestem a helyeket, melyeken királyi családunk bölcséje ringott. Leírásomnál — tekintve Párist mint kirándulási pontot — a helybeli viszony miatt kénytelen vagyok az időrendet megfordítani és előbb a Lothringenek törzsfészket bemutatni, azután pedig csak a Habsburgok származási helyére atérni.

Különös. Két köztársaság szabad földjéből nőtt ki a hatalmas törzs, mely egy félévezreden át árnyékával annyiszor elhomályosította a szabadság fényét, és mely fényével ma beragyogja Középeuropát. Tempi passati. Ledől a zsarnokság, úgy mint ezek a lovagvárak falai is ledőltek. Ezeket a kőből épült alkotmányokat restaurálták, és restaurálták a papíron épült alkotmányokat is. Hogy melyik a tartósabb? Azt tartom az utóbbi. — Nancy városában találkozunk a lothringeni ház emlékeivel. Ez volt országuk fővárosa, és Nancy még ma is halálával emlékszik reájuk vissza. Nagyobb tereken számos szobor örökíti meg emléküket. Olyanok is, melyek a legujabb korból (1851) származnak. A terek és utcák nagy része valamelyik lothringeni herczeg nevével viselik. Nancy Franciaország leg-

A vásáron. Pörge Gergely festménye után.

élénkebb kereskedővárosainak egyike. Meglátszik az már indóházában, melyből minden öt perczen egy vonat robbog ki. A mint elhagytuk az indóházat, az előtte elterülő téren Thiers Adolf áll és barátságosan az érkező elé nyújtja érzéből öntött kezét. A sok közül, ez a város legjobb szobra. A rue Gambettán át és a diadalkapu alatt elhaladva, a gyönyörű Stanislas-térre érünk, melynek közepén Leszczynski Staniszló lothringeni hercegnek és Lengyelország királyának (1737—1766) szobra áll, lengyel díszruhában. Ő volt a város jóltevője. Ő építtette e teret, a diadalkapukat, az e tér mögött elterülő Carriere teret és az ezt bezáró korinti oszlopokon nyugvó amfiteatrumot. A legtöbb nyilvános épület és intézet, a tudományos akadémia, a muzeum, az óriási park, mind neki köszönik létüket. A régi emlékeket is ő restauráltatta. Ezek között első sorban a lothringi hercegek a rue ville vieilleben levő régi palotája érdekel bennünket. A XIV. századból származik. Szilárd falait már jól megviselte az idő; gothikus erkélyeit és díszítéseit renoválni kellett. A középső erkély a legragyogóbb munka melyet valaha goth izlésben láttam. Ebben az épületben született a lothringiai császári és királyi ház törzsapja, mint lothringeni és barri herceg. Czimükhöz tartozott még a „jeruzsálemi, szialiai és aragoniai királyi“ czim is, mely még ma is benn van királyi családunk czimében, noha a jeruzsálemi czim már VII. Endre óta Szent-István koronájának attribútuma. Az egykori hercegi palota ma történeti és szépművészeti muzeum. Közvetlen szomszédságában áll a régi hercegi vártemplom is, számos érdekes régiséggel. Vagy száz lépéssel lejjebb az utcát az 1336-ban épült, a múlt század közepén kiigazított Graffe-kapu rekeszti be, mely a régi várnak egyetlen, napjainkig fennálló maradéka. A kapu fölött négy uralkodó herceg dombormivű mellszobra van a kőbe vésve. Raoul Raoul (1328—1356), Jean (1356—1390), II. Károly (1390—1407) és II. René (1473—1508.) A kapu tulsó oldalán nagy márványablán a XIV. századból származó feliratnak a helyét láthatjuk; kimosta az esső. A közelben emelkedik a híres és fényes Saint Epure székesegyház; az ujabbnak legragyogóbb gothikus építkezéseinek egyike. A hegybe induló toronyrész aljáig sokban emlékeztet a párisi Notre-Damera. sőt az épület kereszt-pontján felemelt torony ezt a reminiszcenciát csak annál inkább feleleveníti. Belseje ritka pompával van kidíszítve. Itt a főoltártól jobbra, fehér márványlap van a falba illesztve, melynek aranyozott betűi azt hirdetik, hogy 1867. október 22-dikén, délután 4 órakor ő felsége I. Ferencz József császár és király, Károly Lajos

és Lajos Viktor főhercegek kíséretében meglátogatta e székesegyházat: A plébánián is voltak, a hol beírták neveiket a vendégekönyvbe. Ugyanakkor meglátogatták az említett palotát is.

Nancy a legtisztább és legrendezettebb város egész Franciaországban. Szépség dolgában sem mérkőzhetik vele Párison kívül másik. Számos remek építményei közül különösen fel

Egy szál virágot!

A plébánián egyuttal megtudhatjuk, hogy e templom felépítésére és fentartására Magyarország több főnemesi családja is tetemes alapítványokat tett.

keil említenem a városházát, mely Stanislas herceg székhelye volt, a plébánia templomot, az érseki palotát, a Saint-Léon székesegyházat, az egyete-

met, akadémiát és az Alliance-téren a kutat. Hogy el ne feledjem Drouot tábornok szobrát és a Neptun és Amphitrite kutakat a Stanislas-téren. Ezzel bemutattam volna a Lothringenek szülővárosát.

Most utunk Strassburgon át Bazel felé visz. Az alteni allomásnál kiszálunk. Helvétia szabad földén vagyunk, a Habsburgok ősi birtokán. Hegy hegy hátán emelkedik égnek, mosolygó völgyek fölött, az odasiető Aarau folyócska partjain. Olten városkából fél óra alatt fenn vagyunk a hegytetőn, melyen a svájci Wartburg áll. (Össze nem tévesztendő a világhírű thüringeni Wartburggal.) Hogy ki építette e büszke lovagvárat, azt nem tudjuk. Először 1164-ben történik róla említés, másodsor 1299-ben, mikor Rudolf és Frigyes osztrák hercegek a szomszéd Aarburgot megvásárolták. A mai Wartburg a réginek kiigazított része. Csak az alapfalak a régiek. Keskeny hegyi uton érünk fel a fenyvesekkel elborított hegytetőre, melynek csúcán a lovagvár áll. A régi időkre semmi sem emlékeztet, csak a vidék, melyet ismét áttekinthetünk. Itt balra Aarburg romjai, amott Wildenstein omló falai. Emez a lovagvár a Schiller „Tell Vilmosában” megörökített Bruneck. Lábainál fehér háziko fénylik át, melyben esendesen folytak le Pestalozzi áldásos napjai. Ide látszik a kicsiny Birr is. Mezején verte tönkre Caesar a helyvéteket; temetőjében pedig Pestalozzi hamvai nyugosznak. Itt keletre sárguló lomb alól, az Aar partján kicsiny mezei lak mosolyg felénk: itt gondolkozt, működött és szenvedett egy másik nagy emberbarát és író: Zschotke Henrik. Egyszerű sírdombját a közeli Aarau temetőben rejti magát. E falvacska felett emelkedik fel a büszke Wülpelsberg, tetejében a régi habsburgi vár félig összeomlott falai. Ezek a komor falak, melyeket magasan befut a repkény, látták születni a habsburgi grófokat. Brugg városkából érünk fel leg hamarabb a meredek hegyen. A kik szeretik a kényelmes hegymászást, azok az ismert Schinzna ch fűrdőből is feljuthatnak 20 perc alatt kevésbé meredek uton az 1627 bécsi láb magas hegytetőre. Félévre minden esetre családást érzünk. De csak akkor, ha valami romantikus ízlésben épült lovagvárat, vagy legalább is ilyennek romjait vártuk. A Habsburg nem egyéb egyszerű emeletes építménynél, csakis a hozzá ragasztott torony ad neki némi kevés jogot a lovagvár címre. Hogy mikor épült és hogy ki építette, azt senki sem tudja. A falak, melyek némely helyen már bedüledeznek, a régiek. Innét, e szegényes lakból hívták meg habsburgi Rudolf grófot Németország császárának. Hogy hogyan jutott e várak és a Wartburg idegen kézre, arra nézve nem kaphattam felvilágosítást.

Talán akkor, mikor a constanzi zsinat (1415) Frigyes osztrák herceget kiátkozta. Két évvel később már felemlíti a történet, hogy a berni és szolothurni császárpártiak felgyújtották és lerombolták Aarburgot, mely a Frigyesparti Hallwyl tulajdona volt. De hogyan és mikor jutott Halwyl e várak birtokába? A Habsburg falain semmi kiigazításnak nyomai. Falai nyolcz láb vastagok, így ellentállhatott az idők foggának. A várak úgy mint a Wartburg is jelenleg az aarai kanton birtoka. Mindkettőn 1542-ben Solothurn városa tűzjelző állomást rendezett be, honnét ágyulövessel jelezték a környéken a tüzet. Mindkettő ma is még tűzjelző állomás. A régi falakon kívül egyetlen régi emlékekkel sem találkozunk. A Habsburgon a tűzőr csak annyit adhat felvilágosításul: „ezekben a szobákban én előttem habsburgi Rudolf gróf lakott, mielőtt császárnak választottak.” Most pedig én írom az egyikben nyugodtan e cikket. Persze ezekben a szobákban — mindössze 18 — csak a pusztá falakat láthatjuk. Csupán 3 van szegényesen beburorozva. Azt is megtudjuk, hogy II. József uralkodó 1777-ben és I. Ferencz 1815-ben meglátogatták őseik e törzsfészekét. II. József ez alkalommal lemorzsolta a toronyról egy kövecskét és zsebébe tette. A Habsburgból a kilátás nagyon szűk. Még is belátjuk a közeli völgyet, hol az Aarau és a Simmat folyócskák egyesülnek. E ponton állt egykor a híres és gazdag Vindonissa, a rómaiak legnagyobb és legvirágzóbb városa Helvétiaiban. Attila haragja elsöpörte a föld színéről; ma hat falvacska áll szét-szórva romjai felett. A völgy felett Königsfelden apátság tömör falai emelkednek égnek. Albrecht császár özvegyének kegyeletes emléke ez ama kegyetlen és szörnyű bosszuért, melyet férjének gyilkosain vett.

Soós Antal.

Csend. . . *)

— Ifj. Szász Gyula. —

. . . Bagoly pihéjű szárnyival
Eljön az éj, és betakar.
Sűrű sötét van; csend lebeg
Erdő, mező, rét, tó felett.

Mi sem neszel, csak valahol,
Nagy messze egy furulya szól,
Oly fel-fel síró mély szava: —
— Szerettem, hajh, régen vala . . .

És hogy fekszem magamban itt,
Az éj, a csönd elandalít. —
S a furulya tört hangiból
Az én elmúlt bűm panaszol. —

És mélyen elgondolkozom:
Mégis csak jobb volt akkoron,
Mint most, heverve a gyepen
Mély csendben, szerelemtelen.

*) A nem rég elhunyt fiatal költő közíratí hagyatékából.

Libbenő fény.

— Elbeszélés. —

Írta: Molnár Gyula.

A szalon kellemes, meleg levegőjében ketten ültek a kandalló tüze körül. A fiatal, nagyon szép és művelt Bátorfy Etta kisasszony, a környék leggazdagabb partija és francia nevelője M. Tour Raoul, ki annyira megszerette Magyarországot, hogy imé itt maradt. A társalgás francziául folyt. A gyönyörű szőke kisasszony lovagló öltözetében egyike volt azon csinos jelenségeknek, melyeneket a parforce-vadászatok alkalmával gyakran láthatni. A magas ex cylindre-kalap kitünően illett arany-szőke hajzatához; Raoul ezt nagyon is észrevette. Oh! nagyon. Aztán a pattogó tölgyfahasábok kellemes morajt idéztek elő, mi oly jól társult a női, tiszta csengésű hanggal. A tűz futó, libbenő fényt vetett a kisasszony arcvonásaira, melyek ezuttal mintha nagyon komorak lennének. Talán Etta nagysám komolyan gondolkozott volna? Valóban neki is lennének gondolatai? M. Raoul ezt valóban nem akarja neki elhinni. De azért látja és figyelemmel kíséri azt a libbenő fényt, mely a kedves arczon végigsimul, loppal, mintha nem volna megengedve.

A csinos, barna francia férfiú ime nem hallgatja Etelka kisasszony beszédét, tépelődik önmagával, tusakodik akaratával. Szemei előtt ott lebeg a kedves fiatal leány rózsás arca, vérpiros üde ajkai, melyek csókra teremtvék. Istenem! de mit érdeklik őt ez ajkak! . . . mit a rózsás arcz! . . . hiszen Etelka nagysám hideg, kaczer teremtés azzal a csinos testalkatával, azzal a kedves arczával. . . Miért? . . . Azért mert nem hajt a nevelő ur szavaira, melyek sokat ígérnek . . . de megtartanak-e azokat, miket mond? Meg! Raoul legalább azt hiszi . . . szíve neki azt sugja: Meg! . . . meg! . . .

Etelka kisasszony még mindig beszél és lovagostorával látszik állításainak nyomatékát adni, a mint a levegőbe suhint vele. Egyszerre csak észre veszi, hogy tulajdonképen hiában vesztegeti szavait.

— M. Raoul, ön nem hallgatott reám. . .

A francia férfi összerezent, mintha álmából ébredne fel, aztán a tűzbe bámulva, suttogva felelt, mintha szellemhez beszélne:

— Igaza van . . . nem hallgattam, kisasszony . . . az a melankólia, mely elfog rendesen, ma újra szórakozottá tett. . . Bocsánatot kérek érette . . . tudja miért, kisasszony. . .

A fiatal leány elfordította fejét, fehér hegyes fogait ajkába mélyesztette, szemében különös fény világolt, talán az ellenszenv komor kifejezése?

Aztán a fiatal leány felemelkedett a zsölléből, pár lépést tett az ablakhoz

és letekintett a kastély udvarára. Lenn két türelmetlen angol telivért jártatott az inas; az egyiket női nyereg volt: az Pook, a kisasszony kedvenc lova.

Etelka kisasszony visszafordult és nevetve jegyzi meg a nevelőnek, Raoul-nak, hogy:

— Lám! lám! Pook türelmetlenkedik. . . M. Raoul velem tart-e ma a kilovaglásnál? . . .

A francia férfi feláll és daczosan felveti a fejét.

— Nem. . . nem! . . . — Vagy igen!

Meggondolta magát, pedig nem akart vele menni, nem, mert úgy akarta a szive, úgy a lelke, hogy nem! De habozott: az alkalom . . . oh! az alkalom a társaságában lehetni! De vajjon nincsen-e alkalma vele lehetni, a mikor akarja . . . igen, hiszen az öreg Bátor-dy nem szól a dologba. Beszéljenek annyit francziául, a mennyi tetszik. . . Hogy miről foly a társalgás, azzal ő nem törődik. . . A leány eléggé eszes, hogy tud magára ügyelni. . . Művelt, okos, emancipált. . . kell-e egyéb. . . Aztán az a M. Raoul oly furcsa, bizarr ember . . . mit tartson hát tőle? . . .

De most Raoul vele akar menni, igen mert esze azt súgta neki, hogy kell mennie . . . különben megvárja a daczos kisasszony Tárnoký Bélát, azt a bamba fizkót, ki szintén gazdag föld-birtokos és ki még lovagolni is tud. . . Aztán l'occasion fait le voleur . . . Béla szerelmes Etelka kisasszonyba . . . úgy ám! . . . Tehát belátja M. Raoul ur, a nevelő ur, hogy mennie kell . . .

Elhagyják mindketten a szalont, hol a tűz egészen besugározza különös fényével a falon függő képeket.

Etelka kisasszony beszél édes atyja dolgozószobájába:

— Apus! kilovagolok ma . . . nagy kedvem van . . . aztán az idő is oly kedvező hozzám . . .

Az öreg Bátor-dy Tamás, a gazdag földbirtokos ur éppen ispánjával tanakodik a gőzmalom restaurálása felett. Számokban duskál, közönyösen emeli fel a fejét és mondja:

— Jól van . . . jól, gyermekem! . . . M. Raoul ur veled megyen? . . .

— Igen, apus! — feleli a leányka. — Helyes!

És a leányka büszkén megy le a márványlépcsőkön. Az udvarban két gyönyörű ló várakozik rájuk. Az idő téliés szinben van. Egy kis szél rázza meg a park hatalmas fáinak levézetét.

Itt-ott mintha hó hullanék a kissé megfagyott földre. Szótalanul segíti lóra Etelka kisasszonyt a nevelő ur. Megindulnak a kigyózó utakon, melyek a parkon vezetnek át, ki a mezőre, hatalmas fák védelme alatt, hol immár nem hangzik a madárvilág elandalító zenéje. A lovak lépésben mennek.

M. Raoul ur újra tépelődik valami felett, a gyeplőt alig hogy tartja; a lova is, mintha alig ismerne reá, mert

fejével minduntalan bólint, hogy lovasa térjen már magához. Minek? . . . Oly jól esik neki az ábrándozás, hogy észre sem veszi Etelka kisasszonyt, ki gúnyolódó arczezal szemléli némán, szemében azzal a libbenő fénynyel, mely legott megszűnik, mihelyt másfelé tekint.

Egy félórája, hogy már tart ez a néma lovaglás. A szellő kipirosította mindkettejük arcát. A lovak immár vágatva mennek. Etelka kisasszony délczezen üli meg Pook-ot, a kedvenc lovat, mely vágatásra nógatja a társát.

A mezőt cserjés, bózotos hely váltja fel; az út meredek víz partján visz el.

Etelka kisasszony nem állhatja meg, hogy oda ne szóljon társának, hogy vigyázzon, mert egy félre lépés és kitéri a nyakát.

(Vége következik.)

LENA.

(VITTORIO BERZEZIO REGÉNYE.)

Olaszból fordította: V. SZŐCS GÉZA.

(Folytatása.)

— Istenem, ha az a leány szeretne engem! Kiáltott fel, felocsúdvá merengéséből. S miért ne szerethetne? Nem vagyok-e én tisztességes, becsületes fiatal ember — s aztán mennyire szeretem — oh, ha tudná, mennyire! De bizonyára észre is vette már, hogy minden nap ott vagyok az ablaka alatt.

Az a mosoly, a melyet az utóbbi napokban kapott, nagyon biztosította.

Carolina asszony mindennap kiment a sétatérre, a hol rendszeren nagy közönség keresett üdülést a meleg napokban a platánok hűvös árnya alatt.

Leültek egy padra; az anya valami kézimunkán dolgozott, Lena pedig rendszeren olvasgatott. A fiatal szerelmes nem késett a maga céljaira kizsákmányolni a nőknek ezt a szokását. Lena többször láthatta őt, a mint tiszteletteljes távolból nézi-nézi őt sötét szeméinek szerelmes, könyörgő, mély-séges tekintetével . . .

Napról-napra mind közelebb és közelebb bátorzkodott, s végre anyira ment, hogy ugyanarra a padra ült le, a melyen ő — gondolatainak örökös tárgya, istennője — szokott pihenni.

Kezdetben folyton a földre függesztette szeméit; majd aztán fölemelte tekintetét — mind fennebb, fennebb, míg végre egy pillanatnyira összetalálkoztak szemsugaraik.

Aztán egy alkalmas tárgyra akadt Alberto, a melyet gyönyörűséggel nézhetett, a nélkül, hogy zavarba kellene jönnie. Ez a valami, egy kávésszínű, rézsattos, magassarku czipőcske volt, a melynek párja ép olyan kicsike lábacskát rejtett magában, mint épen ő; nem mondunk nagyot: milyen szívesen csókolt volna össze-vissza Alberto ezt a esinos, kicsi czipőcskét!

De egyszerre csak visszahuzódott a czipőcske — s majd a párja is — a szoknya alá; Alberto önkénytelenül is felpillantott! nagy Isten! Ő folytonosan mind csak reá nézett!

Lenának pedig reszketett a kezében a könyv, a melyből olvasott. Alberto mindjárt észrevette ezt, s örömeben egészen neki pirult. Aztán lopva pillantgattak egymásra.

S ez így ment egy ideig, napról-napra. Keveset mertek egymásra nézni, de azért mindig látták egymást. Az angyalok nevettek volna örömlükben azokra a tiszta, fellengős, édes szerelmi gondolatokra, a melyek e két fiatal lény agyában ez „édes együttlét“nek nevezett ismeretlenségben megfogamzottak.

— — De ime, a mama megszólal:

— Ideje volna már mennünk, lányom. A leányka vonatottan felelte:

— Igen menjünk — s felállott ültéből.

A két nő eltávozott; de ez alkalommal Lena a földre ejtette könyvét zavarában (igazán zavarába, mert nem volt benne még asszonyi találékonyság, a mely erre a kis csellegásra megtanította volna.)

Alberto kezei közt tartotta az ő könyvét — el lehet gondolni, milyen nagy tisztelettel és boldogsággal. Megcsókolta volna a drága könyvet, de szégyelte magát, mert látták. Körül-nézett; szeretett volna kedves zsákmányával elmenekülni; de az anya és leánya visszatértek az elejtett könyvért.

— Bocsanat uram, — mondá az anya — ez a könyv a mienk, ép az imént hagyta itt a lányom.

— Igen, asszonyom — dadogta Alberto — igen, igen, épen át akartam adni.

Lena remegő kézzel nyult a könyv után, a melyet Alberto szintén reszketeg joggal nyújtott feléje, s elfogódott hangon susogta:

— Köszönöm, uram.

A két nő aztán szívélyesen köszönt a fiatal embernek távozásukkor.

A szerelmes ifju aztán ott maradt, mintha földre gyökereztek volna a lábai. Boldog volt, kimondhatatlanul boldog. Hallotta az ő hangját! Istenem, milyen szelid, milyen bájos, milyen édes zenéjű hang!

Azután valahányszor találkoztak, mindig tisztelettel üdvözölte a nőket Alberto.

Egyszer kérdezte az anya Lenától:

— Ki ez a fiatal ember?

— Az, mama, a ki a könyvem megtalálta volt, — tudja, akkor . . .

— Igen, igen, — emlékszem.

Végre Gugliettiné egészen úgy tekintette fiatal emberünket, mint valami közeli ismerőst. Ugy, hogy ha vagy egyszer elkésett, hogy nem várta őket helyen, úgy szólt Gugliettiné Lenához:

— Hát vajjon a mi ismeretlen barátunk hol késik?

S a két fiatal lény eddig csak üdvözölte egymást, de ez üdvözlésben, e köszöntésben oly sok, sok minden érzés és kifejezés rejlett!

IX.

A dolog jobb fordulatot vesz.

Az Alberto nagybátyja, egy világlátott, sokat tapasztalt ember, nem sokára észrevette, hogy őcsce milyen nagy változáson ment át. Meg akarta tudni a valót és Alberto, a ki nem szokott hozzá a hazugsághoz, elmondott neki mindent; — elmondta oly igaz hévvel és őszinteséggel, hogy a derék embernek kaczagott a szíve örömeiben.

Ámbár úgy gondolkozott, hogy egy kissé korán kezd szerelmes lenni Alberto, mégis ő örvendett szerelmének, mert legalább kiver a fejéből minden szerzetesi gondolatot.

Azonnal tudakozódni kezdett a lányról és családjáról és meggyőződve, hogy tisztességes, becsületes emberekkel van dolga, elhatározta, hogy nyélbe üti — még pedig közmegelegedéssel — az őcsce szerelmi ügyét. Meglátva a leányt, a bácsi is egészen el volt ragadtatva szépsége és kedvessége által.

— Gyönyörű szép! kiáltott fel. Olyan teremtés, a kit imádni szoktunk — de nem jó, ha feleségül vesszük . . .

Azonban mégis csak rávette magát lassanként a gondolatra, hogy a szép kis leányt, mint sógorasszonykáját lássa. Elgondolta, hogy milyen malmas volt eddig az ő agglegényi lakása; kedélyessé, lakályossá tenné pókhálós, hideg, ronda szobáját ez a bájos, vig kis — asszonyka.

Aztán még fontolgatott, utána járt a dolognak, s végre egy napon nevezetes lépésre szánta el magát.

— Alberto — mondá egy nap őcscsének — elhatároztam, hogy megkérem számodra a Guglietti kisaszszony kezét.

Alberto elsárgult, mint a sürt viasz; le kellett ülnie egy karos székre, a melyet épen előtalált.

— Valóban? Nem tréfál? kérdezte izgatottságtól reszkető hangon.

— A legkomolyabban beszélek. Kereskedő ugyan az apja csak, de azért nagyon jó emberek. Sok hozományt nem hiszem, hogy tudjon adni leányának.

Ah! kiáltott fel önkéntelenül Alberto, szinte indignálódva, hogy hogy tud ilyen prózai dologra gondolni bátyja.

— Azonban ez nem képez akadályt; szerencsére, te elég gazdag vagy, s aztán itt vagyok én is.

Az őcs bátyja nyakába borult, átölelte, elhalmozta köszönő, édes, de zavart kitöréseivel haláljának és nagy, leírhatatlan örömeinek.

— Köszönöm — köszönöm — ön

valóságos édes apám — oh, milyen boldog vagyok!

Azonban valami hirtelen gondolat megzavarta nagy boldogságát; levette karját nagybátyja melléről, s sápadtan mondta:

— Igen, de hátha visszautasítanak?

A bácsi elkaczagta magát:

— Hogy téged visszautasítsanak? Mondom, hogy a leánynak vagy nagyon kevés hozománya, vagy épen semmije sincs. Ebben a dologban hallgass csak reám; sokat tapasztaltam, láttam én már.

(Folyt. követc.)

Báránnyfelhők.

Szeretem én a tiszta, kék eget,
Ha nem borítja egy felhőcske sem,
Ha úgy tekint a földre, mint a lány
A kedvesére, oly hűségesen!

S szeretem őt ha végkép elborul,
S sötét arczán szikrázik a harag,
Reszkess, azt dörgi — hitvány föld alatt,
Mert egy csapással elpusztítalak!

Es szeretem ha éjhomály fedí,
S leragyogtatja rám a csillagát,
De legjobban szeretem — rajta fölnt,
Szemem, báránnyfelhőket, hogy ha lát!

A báránnyfelhős ég tekintete,
Rég mult időkre vonja lelkemet,
Mídon egy ösvény — a regék szerint —
Összeköte a földdel az eget!

S jártak azon: az ég a földre, és
Az ég fel-vizont a földiek,
Az a sok apró felhő az égen:
Egy most is ott bolygó báránnyserég.

Egy pásztor — mondják — kint legelteté
Fehér nyáját naponkint a mezőn,
A pásztornak eltévedt nyája, kedélyessé,
S megszólalt, hogy ha csöndes este lett,
A futulyája, búsan érező!

S az édes hangra: a hegyek közül
Lejött merengve hozzá a leány,
S ütött a bűvös pásztoróra, ott lemn,
A titkos árnya bokrok oldalán.

Ott ültek együtt ők a zöld gyepen,
S vágyódó ajkuk némán összeforrt,
Az éj, a melyen által éltek így,
A boldogságnak legszebb éje volt!

A legszebb éj, a melyet szült a nyár,
Csak ne lett volna oly nagyon setét,
A pásztornak eltévedt nyája, míg
Keldén ringatta drága kedvesét!

S piros hajnalban, hogy keresni ment
Nyomát se lelte többet, — merre jár?
Rezgő kolompja méla hangjait
Nem hangoztatta sehoh a határ.

S kereste itt lemn, völgyön és hegyen,
S sóvár szemekkel nézte az eget,
Hát egyszer látja, — ott fenn látja a
Nyáját, mint száz aprócska felleget!

Mondják: utánna készült, ám de az
Ösvényt örökre elvoná az ég,
S míg fennmaradt a nyáj, a pásztor
A kedveséhez visszaköltözék.

Fel nem bocsátották szegény fiut
Az égbe, hajh, felmenni nem tudott,
Azt mondják neki: mit keres az ott
Kinek már lemn a menyország jutott!

Malomhegyi István.

Csak egy.

— Kallernborn. —

A lámpa fénye mellett
Megtörve, betegem,
Mondd, ősz anyó, mi lehet,
Hogy sirsz keservesen?

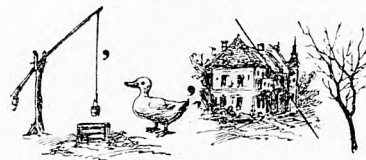
„A vesztség részünkön“ —
Igy írja azt a lap —
„Egyetlen egy vitéz lón
S ez nem jelent sokat.“

Neve — — A keserű gúny!
Egyetlen egy vala. — —
S az egyetlen ki elhúny,
Egyetlen egy fia!

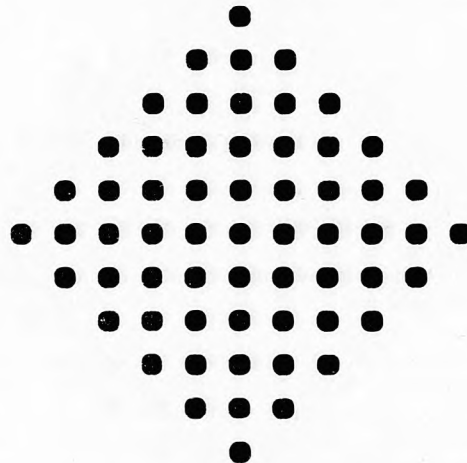
Feleki Sándor.

Képtalány.

Bűvösrejtvény.

E pontok helyébe a betűk akként helyezendők el, hogy a két leghosszabb sor felülről lefelé és balról jobbra olvasva, egy elhúnyt jelesünk nevét adja.

Az alakítandó szók értelme:

1. Betű az ábécze közepéből.
2. Közlekedési eszköz.
3. Picziny állatka.
4. Más szóval öreg.
5. Ügyirat.
6. Híres festőművész.
7. Egy erdélyi napilap.
8. A közbiztonság óre.
9. Ilyen legyen a férfi.
10. Szerencsétlen a ki ilyen.
11. Mássalhangzó.

A mult számban közölt talányok megfejtése.

A képtalányé: Számüzetés.

A sakkrejtvényé: Szembe szállók a világgal. Szembe szállók gúnynyal, váddal stb.